

Eileen Agar, Άγγελος αναρχίας, 1940

Τούτα είν' όλα λοιπόν κι όχι αρκετά
 Ωστόσο σάς λένε πως είμαι ακόμη εδώ.
 Μοιάζω με εκείνον που έφερε μαζί του την πλίνθο
 Για να δείχνει πώς ήταν το σπίτι του.

Μπέρτολτ Μπρεχτ

Για τους μεγάλους επιτρέπονται μεγάλα λόγια. Οι άξιοι λόγου λογοτέχνες και ποιητές είναι με το έργο τους αναστόχηση, συνείδηση και αναπαράσταση της εποχής τους ή τουλάχιστον σημαντικών στοιχείων της και όψεών της. Ωστόσο ελάχιστων μόνον εξ αυτών το έργο είναι στη συνείδησή μας τρόπον τινά και συστατικό ιστορικό της στοιχείο. Αυτό ισχύει –έτσι για να μην μπλέξουμε με την αρχαιότητα– για το έργο του Δάντη, του Σαίξπηρ, των μεγάλων Ρώσων και Γάλλων, και ίσως για το έργο του Γκαίτε, του Τόμας Μαν, του Μαρσέλ Προυστ, του Τζαίημς Τζόνς και ορισμένων άλλων. Και θα ισχύσει με την πάροδο του χρόνου και για το έργο του Μπέρτολτ Μπρεχτ –παρά το γεγονός πως το ότι είναι και με το έργο του κομμουνιστής δεν αποτελεί σήμερα την καλύτερη σύσταση. Όταν, όπως πιστεύουμε, αυτό συμβεί, θα οφείλεται και στο ποιητικό μέρος του έργου του – αν όχι κυρίως σ' αυτό. Φρονούμε ότι η ποίησή του θα διαβάζεται, ακόμα και όταν η ποίηση του Γκαίτε, με εξαίρεση το Πρώτο Μέρος του *Φάουστ*, θα έχει τεθεί (απ' τους πολλούς βέβαια και μόνον) στο αρχείο.

Ο Μπρεχτ είναι μεγάλος ποιητής. Έχει γράψει μερικά από τα ωραιότερα ποιήματα που έχουν γραφτεί ποτέ, όπως το «Ballade von Mazeppa», το «Anachronistischer Zug» και το «Ballade von der Billigung der Welt». Εν πρώτοις είναι ποιητής και δεν ποιητίζει ποτέ και πουθενά. Είναι λιγότερο ή περισσότερο ποιητικός, αλλά είναι πάντα ποιητής. Γνωρίζει επίσης τους σημαντικότερους προγόνους του αλλά και τους σύγχρονους του, την ποιητική ύλη και την τεχνική τους. Εξ ου και το εύρος της δικής του ποιητικής τεχνικής – από την ελεύθερη ποίηση και τα επίπεδα φαινομενικώς στιχουργήματα ως τους ψαλμούς, την μπαλάντα και το σονέτο. Το σημαντικότερο όμως όλων – και αυτό αφορά την ποιητική του ύλη: Είναι ένας ανανεωτής και αναπτερωτής της ποίησης. Στους καιρούς των Στέφαν Γκεόργκε, Ράινερ Μαρία Ρίλκε και Γκότφριντ Μπεν, στους στενόκαρδους δηλαδή καιρούς της ποίησης που γνωρίζουμε και σήμερα, έδειξε με τα ποιήματά του ότι υλικό της ποίησης δεν είναι μόνον τα πραγματικά ή υποτιθέμενα πάθη της ίδιας ψυχής, αλλά ολόκληρη η ανθρώπινη προσωπική και κοινωνική ζωή στη σε κάθε εποχή δεδομένη συγκρότησή της. Και όχι μόνον το ασήμαντο μέρος της που πραγματεύονται οι Γκεόργκε, Ρίλκε, Μπεν και οι επήλυδες. Έχει γράψει ωραία ποιήματα για τα αισθήματα, τους πόθους και τα πάθη, τις ανησυχίες, τις σκέψεις, τις ιδέες, τις ανάγκες, τα συμφέροντα, τις επιδιώξεις, τις πράξεις και τις καταστάσεις των ανθρώπων στα πλαίσια της κοινωνικής τους θέσης και ζωής, αλλά και για τις

αναστοχάσεις τους πάνω σε όλα αυτά. Έχει γράψει ωραία λυρικά και ερωτικά ποιήματα και προλεταριακά εμβατήρια συναρπαστικά. Και πριαπικά ποιήματα έχει επίσης γράψει ως ρέκτης και ειδήμων. Μέχρι και το *Κομμουνιστικό Μανιφέστο* επιχείρησε να μεταφέρει σε δεκαπεντασύλλαβους – ατελώς και, όπως μαρτυρεί και ο ευφρόνιστος φίλος του, ο Άι-σλερ, ανεπιτυχώς. Είναι όντως ένας μεγάλος και κλασικός ποιητής. Και γράφει ποίηση έχοντας πολύ νωρίς συνείδηση αυτής της κλασικότητάς του, την οποία και δηλώνει αυτο-νοήτως και απεριφράστως, χωρίς αυτό να ξενίζει τον αναγνώστη. Και τέλος: δεν είναι άγονος. Ο Grünbein, ένας σημαντικότερος σύγχρονος λυρικός ποιητής, θα ήταν αδιανόητος χωρίς τον Μπρεχτ.

Δεδομένου του εύρους της ποίησης του Μπρεχτ, το κριτήριο επιλογής των λίγων ποιημάτων που δίνονται εδώ σε ελληνική μετάφραση είναι εκ πρώτης όψεως ευτελές*. Είναι φαινομενικά κουλλιναριστικό, δηλαδή εκείνο της πρόχειρης ευχαρίστησης και απόλαυσης. Διότι πολλά από αυτά είναι λυρικά και ερωτικά. Είναι όμως τα περισσότερα εξ αυτών των τελευταίων υπονομευμένα: Πρόκειται, ούτως ειπείν, για λυρισμό και έρωτα σε σκοτεινούς καιρούς. Πέραν όμως αυτών υπάρχουν και μερικά τα οποία παραπέμπουν, όπως ασφαλώς και τα ερωτικά του ποιήματα εάν διαβαστούν σωστά, στον μεγάλο ρεαλιστή, διαλεκτικό και μαρξιστή ποιητή που είναι ο Μπρεχτ. Ευελπιστούμε η ανάγνωση των ποιημάτων που ακολουθούν να προτρέψει τον γερμανομαθή έλληνα αναγνώστη να διαβάσει, αν έχει το κουράγιο, ακόμα και την αποτυχημένη μεταφορά του του *Κομμουνιστικού Μανιφέστου* σε στίχους, και επίσης ικανότερους** να μεταφράσουν, αν όχι και αυτό ακόμα το έμμετρο *Κομμουνιστικό Μανιφέστο* του, τουλάχιστον και τα προλεταριακά του εμβατήρια.

Σε πολλά είδη ποιημάτων του Μπρεχτ η ομοιοκαταληξία είναι θανατερά σημαντική. Είναι σάρκα και ψυχή του ποιήματος. Σε άλλα όμως, η ποιητική της λειτουργικότητα δεν είναι άξια λόγου. Σε αυτά τα τελευταία –ακόμη και όταν πρόκειται για σονέτα– η ομοιοκαταληξία είναι παιγνιώδης, περιπαικτική και ενίοτε ειρωνική-αυτοειρωνική***. Ή, άλλοτε, εφοδιάζει το ποίημα με ό,τι θεωρείται αναγκαίο για τη σχεδιασμένη ή επιδιωκόμενη μελοποίηση του. Ευχαρίστως θα την κρατούσαμε κι εμείς στα όποια ποιήματα εμφανίζεται εδώ

* Όχι μόνον εκ πρώτης όψεως, αλλά και πράγματι ευτελές είναι το κριτήριο επιλογής στον βαθμό που υπογορεύθηκε από τις ικανότητες και τον διαθέσιμο χρόνο του μεταφραστή.

** Π.χ. τον Θόδωρο Παρασκευόπουλο.

*** Πολλές φορές όμως πάλι, ακόμα και όταν είναι απαλλαγμένη απ' όλα αυτά και είναι άφογη και δημιουργεί την αίσθηση της ποιητικής λειτουργικότητας και είναι πράγματι ποιητικά λειτουργική, φέρει ωστόσο όλα τα παραπάνω χαρακτηριστικά και επιπροσθέτως μια υπόροπη χειρονομία ενόχλησης για το απαιτούμενο και, παρά την προσφορά του, μία χειρονομία περιφρόνησης για το προσφερόμενο και ειρωνείας τόσο για τον αποδέκτη όσο για τον προσφέροντα – σαν να επρόκειτο για ομοιοκαταληξία ανόητου στιχογραφήματος. Ένας παιγνιώδης, περιπαικτικός, ειρωνικός και δηρτικός ενίοτε τόνος, τον οποίον όμως διαπερνά μια συγκινητική κατανόηση και συμπάθεια, ηχεί στα περισσότερα ποιήματα του Μπρεχτ. Κατά τα λοιπά ο Μπρεχτ τιμά εξαιρετικά τη στιχογραφική ικανότητα (και εδώ δεν εννοούμε απλώς και μόνον τις ομοιοκαταληξίες, αλλά την ποιητική φόρμα γενικά). Την περιφρονεί και ομιλεί απαξιωτικά γι' αυτήν –ακόμη και όταν πρόκειται για δεινότητα– μόνον όποτε αυτή αναλίσκεται στην πραγμάτευση και παρουσίαση ασήμαντης και ευτελούς ύλης ή ύλης επιλεγμένης με ιδιοτελή σκοπιμότητα. Και αυτό επειδή γι' αυτόν δεν νοείται ποίηση χωρίς σημαντική ύλη – όσο εκλεπτυσμένη και αν είναι τεχνικά. Διότι η ποίηση δεν ορίζεται από τις τεχνικές της, αλλά ορίζεται από αυτές και από το εύρος και τη σημασία του υλικού της.

με αυτήν τη δεύτερη μορφή της, εάν δεν φρονούσαμε ότι η τήρησή της θα απαιτούσε ανόητες σχεδόν παραχωρήσεις υπέρ αυτής και εις βάρος του ποιήματος (καίτοι, μεταξύ μας, εδώ κι εκεί την κρατούμε χάριν παιδιάς). Αυτές όμως τις παραχωρήσεις τις έχει ήδη κάνει ειρωνικά ο ίδιος ο Μπρεχτ για να τον βγουν οι ομοιοκαταληξίες του. Και εμείς δεν καλούμεθα να τις επαυξήσουμε. Φιλοτιμηθήκαμε κατά τα λοιπά προς τούτον και εξ ανάγκης. Άλλοι θα το κάνουν καλύτερα.

Εν κατακλείδι και κάτι για την γλώσσα του Μπρεχτ. Τα γερμανικά που γνωρίζουμε σήμερα είναι μια σχετικώς νέα γλώσσα. Πολύ παλαιότερη βέβαια από τα (νεο)ελληνικά. Όπως λέει ο Τόμας Μαν στο *Δόκτωρ Φάουστους*, πριν από 250 χρόνια, δηλαδή τρεις πάνω κάτω αιώνες από σήμερα, η γερμανική γλώσσα βρισκόταν σε κατάσταση βαρβαρότητας. Τα, ας τα πούμε έτσι, κλασικά γερμανικά που γνωρίζουμε σήμερα* τα έφτιαξαν οι γερμανοί φιλόσοφοι, θεολόγοι, διανοητές, επιστήμονες, λογοτέχνες και ποιητές αυτών των τριών τελευταίων αιώνων, με τα ονόματα των οποίων συνδέουμε οι περισσότεροι από εμάς τη γερμανική σκέψη, επιστήμη, παιδεία, καλλιέργεια και καλλιτέπεια. Αυτοί λοιπόν έφτιαξαν με τα έργα τους τη γλώσσα τους. Όχι βέβαια εκ του μη όντος, αλλά' ωστόσο την έφτιαξαν – δεν τους παρεδόθη. Και την έφτιαξαν για να μπορέσουν να πουν ό,τι ήθελαν να πουν και λέγοντας ό,τι είπαν.

Τα γερμανικά υπήρχαν βέβαια, ομιλούνταν και γράφονταν, ως οιονεί βαρβαρική, όπως λέει ο Τόμας Μαν, και «ασύντακτη» γλώσσα, και παλιότερα. Και ήταν ίσως «ασύντακτα» αλλά καθόλου βαρβαρικά (μόνον ένας γερμανός σαν τον Τόμας Μαν δικαιούται να τα χαρακτηρίζει έτσι). Αναλογιστείτε απλώς και μόνον τα γερμανικά του Λούθηρου και ιδίως αυτά της Βίβλου του! Παρά την «ασυνταξία» τους, και αν επιθυμείτε, και τη βαρβαριότητά τους έχουν μια παραστατικότητα και ποιητικότητα, την οποία στερούνται εν μέρει τα συντεταγμένα και καλλιεργημένα κλασικά γερμανικά**.

Δεν είναι εύκολο να πει κανείς τι κληρονόμησε ή τι κληροδότησε σχετικά με τη γλώσσα κάποιος. Αν την καλλιέργησε όμως – αυτό δύναται να λεχθεί. Έτσι, εξαιρέτα ιδιάζοντα κλασικά γερμανικά γράφει ο Μαρξ, και αργότερα, λιγότερο εντυπωσιακά (επειδή είναι πλέον καταλαγιασμένα), αλλά' ωστόσο πολύ ωραία, ο Φρόυντ. Η αναφορά στον Μαρξ και στον Φρόυντ υπαινίσσεται ότι η γλώσσα δεν είναι έργο των καλολόγων και των λογοτεχνών, αλλά κυρίως των διανοητών. Οι πρώτοι εισπράττουν τους καρπούς όχι μόνον της δικής τους δουλειάς, αλλά κυρίως της δουλειάς των τελευταίων. Χαρακτηριστικός κληρονόμος, αλλά και συνεχιστής –έτσι φαίνεται να πιστεύει ο ίδιος– αυτής της διαδικασίας «σύνταξης» των γερμανικών, η οποία ωστόσο στους καιρούς του είχε ήδη ολοκληρωθεί προ πολλού, είναι επίσης ο Τόμας Μαν.

Ο Μπέρτολτ Μπρεχτ είναι και αυτός κληρονόμος και εξαιρετος γνώστης και διαχειριστής του αποτελέσματος όλης αυτής της διαδικασίας «σύνταξης» της γερμανικής γλώσσας. Όμως είναι σαν να ανακαλύπτει ότι αυτά τα ωραία γερμανικά που «σινέταξαν» μεγάλα πνεύματα, αυτά τα γερμανικά, τα οποία ο ίδιος γνωρίζει καλά και τα αγαπά και τα χειρίζεται με μαεστρία, δεν αρκούν πλέον, όταν έχει να πει κανείς ό,τι πρέπει να λεχθεί στους και-

* Δεν εννοούμε τα γερμανικά που ομιλούνται και γράφονται σήμερα, αλλά και αυτά.

** Με εξαιρέσεις βέβαια. Όπως, π.χ., όσον αφορά την παραστατικότητα, τη γλώσσα του Χέγκελ.

ρους του. Και, κληρονόμος του ήδη κεκτημένου, ανατρέχει υπερηφώντας προς τα πίσω τα κλασικά γερμανικά, στα οποία στέκει και βασίζεται, στα γερμανικά, ας το πούμε έτσι, του Λούθηρου: Στην επίκληση της εικόνας και της παράστασης για την έκφραση του νοήματος. Εξ ου και η θεατρικότητά του.

Τα γερμανικά είναι και σήμερα, παρά τα λόγια δάνεια που πήραν από τα αρχαία ελληνικά και τα λατινικά για να βγουν από τη «βαρβαρότητά» τους και να «συνταχθούν», μια παραστατική γλώσσα. Είναι μια συντεταγμένη παραστατική γλώσσα (όπως κατά τα λοιπά και η αρχαία ελληνική). Συνιστούν μια ωραία σύνταξη της «βαρβαρικής» παραστατικότητας. Απλώς πολλοί από αυτούς που την ομιλούν και τη γράφουν σήμερα δεν το συνειδητοποιούν. Ο Μπρεχτ –ένας άξιος κληρονόμος της συντεταγμένης πλέον γερμανικής γλώσσας, ο οποίος γνωρίζει όμως και το «βαρβαρικό» ασύντακτο παραστατικό παρελθόν της– είναι κάποιος ο οποίος, για να πει ό,τι νόμιζε πως έπρεπε να πει στους χαλεπούς καιρούς του, προσέφυγε στην παραστατικότητα των «ασύντακτων» γερμανικών. Όπου, όταν ήθελε να πει κάτι, δεν του αρκούσαν τα γλωσσικώς κεκτημένα νοήματα, γύριζε πίσω και προσέτρεχε με συγκινητικό τρόπο σε φαινομενικά ξεπερασμένες από τη συγκρότηση και την καλλιέργεια της γερμανικής γλώσσας «βαρβαρικές», «ασύντακτες» εικόνες και παραστάσεις που έφεραν και δηλούσαν το προς γλωσσικήν έκφρασιν. Πατώντας βέβαια πάντα στο κεκτημένο. Και αυτό είναι το ωραίο στον Μπρεχτ: Εν μέσω της καλλιέργειας ανατρέχει, χάριν αυτού που αυτή η ίδια θέλει να καταστήσει εφικτό, δηλαδή ρητό, στην δόθεν ήδη ξεπερασμένη βαρβαρική ασύντακτη παραστατικότητα της γλώσσας.

Ο Τόμας Μαν επιδίωξε ίσως συνειδητά την καλλιέργεια και προαγωγή της γερμανικής γλώσσας. Ο Μπρεχτ, έτσι νομίζουμε, είχε κυρίως άλλες σκοτούρες. Και ωστόσο την προήγαγε – περισσότερο απ' ό,τι ο Τόμας Μαν. Κυρίως με τον τρόπο που αναφέραμε*.

Πέραν όλων αυτών ο αναγνώστης ας χαρεί τα ποιήματα.

Γ.Σ.

* Αλλά και με τον παραγωγικό τρόπο με τον οποίον τη χρησιμοποιεί (για τον οποίον αρμόδιοι να μιλήσουν είναι οι φιλόλογοι). Χάριν παραδείγματος αναφέρουμε την από τα λατινικά προερχόμενη συγνή αλλά εύστοχη χρήση της μετοχής. Ή τις άκρως απροσδόκητες λαωνικές συντακτικές κατασκευές που εκφράζουν, σαν μαχαιριά, το προς έκφρασιν (όπως το «Er betrank sich um sein Leben». Ή το «Jetzt gelang es mir, mich zu freuen / Alles Amselgesanges nach mir auch»). Ή, τέλος, συντακτικά «λανθασμένες» κατασκευές, οι οποίες όμως λένε αυτό για το οποίο πρόκειται. Κάθε φιλόλογος των γερμανικών θα σας πει ότι το «als ich sehen anfang» είναι λανθασμένο και ότι το ορθό είναι: «als ich zu sehen anfang». Και όμως είναι ορθό. Διότι θέλει να πει και λέει πράγματι κάτι που θέλει να πει και λέει πράγματι ο Μπρεχτ και δεν μπορεί να το πει ο φιλόλογος με τα σωστά γερμανικά του, ακόμα και αν το είχε σκεφθεί.

Μη μου δυσαρεστηθείτε
Τζάμπα κάτι να γευθείτε.

Βόλγγκανγκ Γκαίτε, Φάουστ

Η ΤΖΕΝΗ ΤΩΝ ΠΕΙΡΑΤΩΝ*

1

Κύριοί μου, σήμερα με βλέπετε να πλένω ποτήρια
Και να στρώνω το κρεβάτι για τον καθέναν.
Και μου δίνετ' ένα πέννυ και ευθύς ευχαριστώ.
Και βλέπετε τα κουρέλια μου κι αυτό το κουρελιάριχο ξενοδοχείο
Και δεν γνωρίζετε με ποια μιλάτε.
Αλλά ένα βράδυ θ' ακουστούν κραυγές στο λιμάνι
Και ρωτάνε: Τι είν' αυτές οι κραυγές;
Κι ένα καράβι μ' οχτώ πανιά
Και πενήντα κανόνια
Θα 'χει δέσει στο μοναγίιο.

2

Λένε: Πήγαινε σκούπισ' τα ποτήρια σου, παιδί μου
Και μου προτείνουν το πέννυ.
Και παίρνω το πέννυ και το κρεβάτι στρώνεται!
(Κανείς δεν θα κοιμηθεί πια σ' αυτό τη νύχτα αυτή.)
Κι ούτε τώρα ακόμη γνωρίζετε ποια είμαι.
Αλλά ένα βράδυ θα γίνει ένας ορυμαγδός στο λιμάνι
Και ρωτάνε: Τι είναι αυτός ο ορυμαγδός;
Και θα με δουν να στέκομαι πίσω από το παράθυρο
Και λένε: Τι χαμογελάει έτσι με κακία αυτή;
Και το καράβι μ' οχτώ πανιά
Και πενήντα κανόνια
Θα κανονιοβολήσκει την πόλη.

* Ο αναγνώστης ας αναζητήσει το ωραίο σημείωμα που έχει γράψει ο Αντόρνο γι' αυτό το ποίημα.

3

Κύριοί μου, τόν' ασφαλώς θα σας κοπεί το γέλιο
 Γιατί τα τείχη θα καταπέσουν
 Και η πόλη θα γίνει ένα με τη γη
 Ένα κουρελιάρικο ξενοδοχείο θα λυπηθούν μόνον και δεν θα πλήξουν
 Και ρωτάνε: Ποιος μένει εκεί;
 Κι αυτή τη νύχτα θα συζητούν θορυβωδώς για το ξενοδοχείο
 Και ρωτάνε: Γιατί το λυπούνται γι' αυτό;
 Και προς το πρωινό θα με δουν να βγαίνω από την πόρτα
 Και λένε: Αυτή έμενε εκεί;
 Και το καράβι μ' οχτώ πανιά
 Και πενήντα κανόνια
 Θα σημαιοστολίσει το κατάρτι.

4

Και προς το μεσημέρι θα βγουν εκατό στη στεριά
 Και θα πιάσουν σκιά
 Και συλλαμβάνουν καθένα από την κάθε πόρτα
 Και τον αλυσοδένουν και τον φέρνουν μπροστά μου
 Και ρωτάνε: Ποιον να σκοτώσουμε;
 Κι αυτό το μεσημέρι θα επικρατεί σιγή στο λιμάνι
 Όταν ρωτάνε ποιος πρέπει να πεθάνει.
 Και τότε θα μ' ακούσετε να λέω: Όλοι τους!
 Κι όταν κατόπιν πέφτει το κεφάλι, λέω: Όπαλα!
 Και το καράβι μ' οχτώ πανιά
 Και πενήντα κανόνια
 Θα χαθεί μ' εμένα.

[ΜΠΑΛΑΝΤΑ ΤΟΥ ΔΑΣΑΡΧΗ ΚΑΙ ΤΗΣ ΚΟΜΙΣΣΑΣ]

Ζούσε μια κόμισσα στις Σουηδίας τη χώρα
 Κι ήταν 'μα τόσο όμορφη και τόσο ωχρή.
 «Κύριε δασάρχα, κύριε δασάρχα, μου ελύθη η καλτσοδέτα
 Μου ελύθη, μου ελύθη.
 Δασάρχη, γονάτισε και δέσ' την μου ευθύς αμέσως!»

«Κυρία κόμισσα, κυρία κόμισσα, μην με κοιτάτε έτσι
 Σας υπηρετώ δα μόνο για το ψωμί μου.

Τα στήθη σας είναι λευκά, όμως ο πέλεκυς είναι ψυχρός
Είναι ψυχρός, είναι ψυχρός.
Γλυκεία είν' η αγάπη, ο θάνατος όμως πικρός.»

Ο δασάρχης αυτός έφυγε την ίδια εκείνη νύχτα.
Εκάλπασε μέχρι κάτω στη θάλασσα.
«Κυρ καραβοκύρη, κυρ καραβοκύρη, πάρε με στο καράβι σου
Στο καράβι σου, στο καράβι σου
Καραβοκύρη πρέπει να πάω ως την άκρη της θάλασσας.»

Ήταν κάποτε μια αγάπη μεταξύ αλωπεκής και κόκορα
«Ω, χρυσέ μου, μ' αγαπάς κι εσύ;»
Και τέλεια ήταν η βραδιά, μετά όμως ήρθε το ξημέρωμα
Το ξημέρωμα, το ξημέρωμα:
Όλα τα φτερά του κρέμονταν στον θάμνο.

ΣΧΟΛΙΟ ΣΤΗΝ ΕΙΔΗΣΗ ΓΙΑ ΤΑ ΛΟΥΤΡΑ ΑΙΜΑΤΟΣ ΤΩΝ ΤΟΥΡΥΔΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Μέσα στη μεγάλη δυσωδία
Εκφέρονται τα μεγάλα λόγια.
Όποιος μπορεί να κλείσει τη μύτη του
Πώς να μπορέσει να κλείσει και τ' αυτιά του;

Αν τα κανόνια δεν ήταν βραχνιασμένα
Θα έλεγαν: το πράττουμε χάριν της τάξεως.
Αν ο σφαγέας έβρισκε χρόνο
Θα έλεγε: είμαι ανιδιοτελής.

Αφού οι συμπατριώτες μου οι ελληνοδίφες
Εκδιώχθηκαν από τα ομηρικά πεδία
Όπου ερευνούσαν για ελαιόλαδο και ποίμνια
Επέστρεψαν οι απελευθερωτές από τη μάχη
Και να που κάθονταν νέοι δεσπότες στις πόλεις τους.

Ανάμεσα απ' τα κανόνια πρόβαλαν οι έμποροι.

ΕΠΙΤΑΦΙΟΝ ΕΠΙΓΡΑΜΜΑ ΓΙΑ Μ[ΕΝΑ]

Απ' τους καρχαρίες ξέφυγα
Τον τίγρη τον φόνευσα
Με έφαγαν
Οι κοριοί.

ΑΛΛΑΓΗ ΤΡΟΧΟΥ

Κάθομαι στην άκρη του δρόμου
Ο οδηγός αλλάζει τον τροχό.
Δεν μου αρέσει εκεί απ' όπου έρχομαι
Δεν μου αρέσει εκεί που πάω.
Γιατί παρακολουθώ την αλλαγή του τροχού με ανυπομονησία;

ΕΛΑΤΑ

Το χάρμα
Τα έλατα είναι χαλκόχρσα.
Έτσι τα έβλεπα
Μισό αιώνα πριν
Πριν δύο παγκόσμιους πολέμους
Με νεαρά μάτια.

ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΑΝΑΓΝΩΣΙΝ ΤΟΥ ΟΡΑΤΙΟΥ

Κι ο κατακλυσμός ακόμη
Δεν διήρκεσε αιωνίως.
Υποχώρησαν κάποτε
Τα σκοτεινά νερά.
Πράγματι, πόσο λίγοι
Διήρκεσαν περισσότερον!

ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΑΝΑΓΝΩΣΙΝ ΕΝΟΣ ΥΣΤΕΡΟΥ ΕΛΛΗΝΑ ΠΟΙΗΤΗ*

Τις μέρες που η πτώση τους ήταν βεβαία –
 Στα τείχη επάνω άρχισε ήδη ο θρήνος –
 Κατόρθωναν οι Τρώες κομματάκι μόλις, κομματάκι
 Στις τριπλές ξύλινες πύλες, κομματάκι.
 Κι άρχιζαν θάρρος να 'χουν και καλές ελπίδες.

Κι οι Τρώες, κι αυτοί λοιπόν.

1954: ΤΟ ΠΡΩΤΟΝ ΗΜΙΣΥ**

Χωρίς βαριά ασθένεια, χωρίς βαριά έχθρα
 Αρχετή δουλειά.
 Και πήρα το μερίδιό μου από τις νέες πατάτες
 Τα αγγούρια, τα σπαράγγια, τις φράουλες.
 Είδα την πασχαλιά στο Μπούνκο***, την πλατεία του Μπρουξ
 Τα κανάλια στο Άμστερνταμ, την αγορά στο Παρίσι.
 Απόλαυσα τις φιλοφροσύνες της αξιαγάπητης Α.Τ.
 Διάβασα τις επιστολές του Βολταίρου και το άρθρο του Μάο για την αντίθεση.
 Έκανα τον Κύκλο με την Κιμωλία στο Σιφφμπάουερντάμ****.

ΔΥΣΚΟΛΟΙ ΚΑΙΡΟΙ

Όρθιος μπροστά στο αναλόγιό μου της γραφής
 Βλέπω από το παράθυρο στον κήπο την κουφοξυλιά
 Και διακρίνω εκεί μέσα κάτι κόκκινο και κάτι μαύρο
 Και θυμάμαι ξαφνικά την κουφοξυλιά
 Των παιδικών μου χρόνων στο Άουγκσμπουργκ.
 Για αρκετά λεπτά της ώρας σταθμίζω
 Πολύ σοβαρά, αν πρέπει να πάω στο τραπέζι
 Να πάρω τα γυαλιά μου, για να δω
 Τις μαύρες ρώγες στα κόκκινα κλαδάκια ξανά.

* Δες τους Τρώες του Κ. Καβάφη. Τον Καβάφη γνώριζε ο Μπρεχτ μάλλον από τον Ωντεν (Auden).

** Δες το *Die Hälfte des Lebens* (Το ήμισυ του βίου) του Χαϊλντεριν. Για τον Μπρεχτ επρόκειτο βέβαια για το τέλος του βίου.

*** Στο Μπούνκο του Βερολίνου διέμενε ο Μπρεχτ.

**** Το Σιφφμπάουερντάμ είναι το θέατρο στο οποίο δούλεψε ο Μπρεχτ.

ΚΑΠΟΤΕ, ΟΤΑΝ ΘΑ ΕΙΝΑΙ ΚΑΙΡΟΣ

Κάποτε, όταν θα είναι καιρός
 Θα σκεφθούμε τις σχέψεις όλων των στοχαστών όλων των εποχών
 Θα δούμε τους πίνακες όλων των μεγάλων ζωγράφων
 Θα τιμήσουμε με γέλια όλους τους χωρατατζήδες
 Θα φλερτάρουμε όλες τις γυναίκες
 Θα διδάξουμε όλους τους άνδρες.

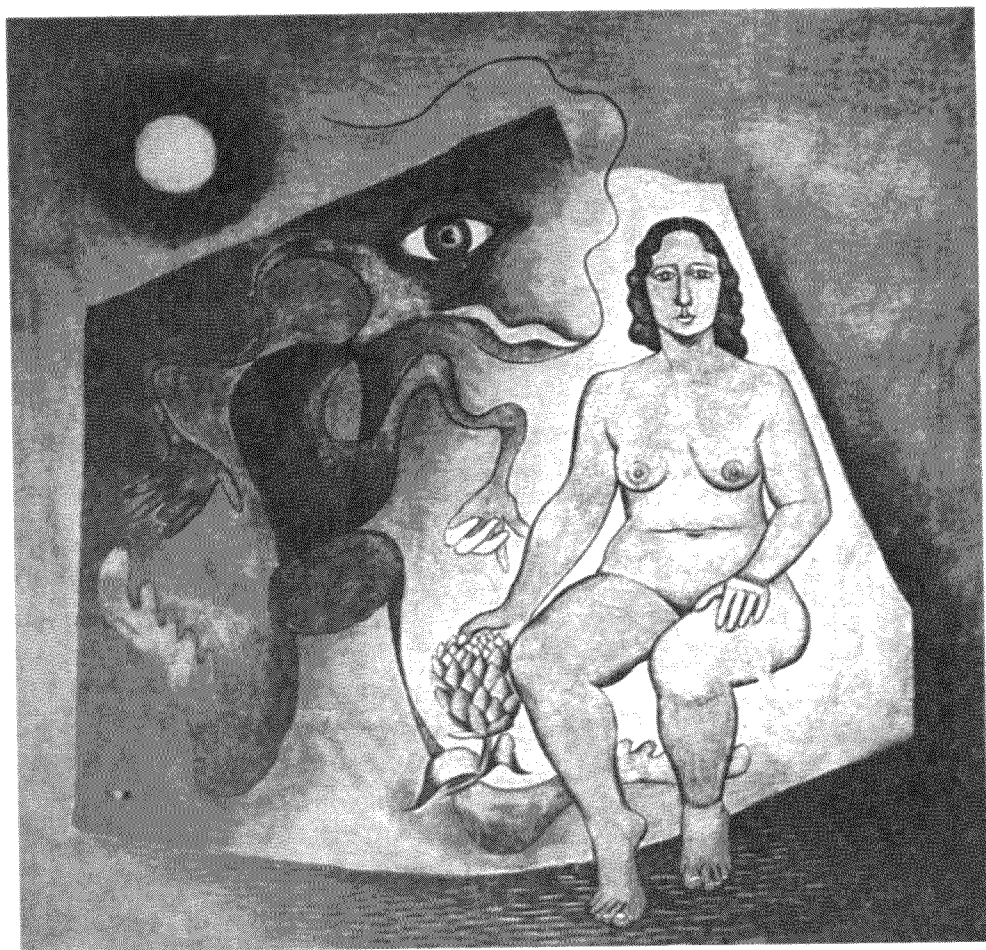
ΤΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΟΥ ΜΙΚΡΟΥ ΑΝΕΜΟΥ

Γρήγορα έλα, αγαπημένε, ακριβέ μου ξένε
 Που ακριβότερόν σου δεν βρίσκω
 Όταν όμως στην αγκαλιά σου μ' έχεις
 Μην είσαι τόσο βιαστικός.

Δες τα δαμάσκηνα το φθινόπωρο
 Που ώριμα είναι να συλλεγούν
 Και τη δυνατή θύελλα τρέμουν
 Κι ένα μικρό αεράκι ποθούν
 Ένα τόσο δα, δεν το αισθάνεσαι καν, μικρό
 Σαν λίκνισμα γλυκά απαλό.
 Αχ, τα δαμάσκηνα πώς θέλουν από το κλαδί
 Να πέσουν, να βρίσκονται στη γη.

Αχ, θεριστή, άσ' το, άσ' το, αρκετά
 Άφησε ένα στάχυ μόνο!
 Μην πίνεις το κρασί με μια γουλιά
 Και μη με φιλάς στο δρόμο.

Δες τα δαμάσκηνα το φθινόπωρο
 Που ώριμα είναι να συλλεγούν
 Και τη δυνατή θύελλα τρέμουν
 Κι ένα μικρό αεράκι ποθούν
 Ένα τόσο δα, δεν το αισθάνεσαι καν, μικρό
 Σαν λίκνισμα γλυκά απαλό.
 Αχ, τα δαμάσκηνα πώς θέλουν από το κλαδί
 Να πέσουν, να βρίσκονται στη γη.

Rita Kernn-Larsen (Δανέζα, 1904-1998), Υπνοβάτης, 1936